

8. Орлова Э.А. Методологические основания исследования культурной динамики // Динамика культуры: Теоретико-методологические аспекты. – М., 1989. – С. 7–23.
9. Скворцов Л.В. Информационная культура и цельное знание: Избр. тр. / [И.Л.Галинская – отв. ред.]. – М. : ИНИОН РАН, 2000. – 288 с.
10. Суна У.Ф., Петров В.М. Социология эстетической культуры: Пробл. методол. и методики. – Рига : Зинатне, 1985. – 271 с.
11. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / [Пер. с фр. Н.А.Садовского]. – М. : Наука, 1987. – 239, [1] с.

Анотація

У статті розглядається проблема розвитку сучасних дидактичних систем університетів на основі пошуку інваріантів розуміння функцій естетичного обґрунтування вищої педагогічної освіти. Визначено, що сучасні дидактичні системи університетів, зберігаючи традиції, повинні бути орієнтовані на подолання діалектичного протиріччя між раціонально-логічним та ціннісно-естетичним змістом вищої освіти, а також інформаційно зорієнтованою професійною підготовкою кадрів і необхідністю естетико-сислової, ціннісної спрямованості з метою підвищення якості підготовки спеціалістів на основі Російського варіанту полікультурної освіти. Естетична культура як система об'єднує раціональні та емоційно-почуттєві компоненти, традиційні та інноваційні механізми її розвитку. На цій основі показані сучасні глобальні тенденції розвитку естетичної культури студентів педагогічних університетів та їх взаємо зв'язок з формуванням ціннісного естетичного ставлення до дійсності у перетинанні естетичних і професійних знань, що сприяє точності інтерпретації культурно-естетичних смислів професійної діяльності спеціаліста.

Аннотация

В статье рассмотрен вариант развития современных дидактических систем университетов на основе поиска инвариантов в самом понимании функций эстетического обоснования высшего педагогического образования. Определено, что современные дидактические системы университетов, сохраняя прежние традиции, исходя из новой дидактики, должны быть ориентированы на преодоление диалектического противоречия между рационально-логическим и ценностно-эстетическим содержанием высшего образования, а также информационно ориентированной профессиональной подготовкой кадров и необходимостью эстетико-смысловой, ценностной ее направленности с целью повышения качества подготовки специалистов на основе Российского варианта поликультурного образования. Эстетическая культура представлена как система, объединяющая рациональные и эмоционально-чувственные компоненты, традиционные и инновационные механизмы ее развития и на этой основе показаны современные глобальные, традиционные и инновационно-прогностические тенденции как направления, в которых совершается развитие эстетической культуры студентов педагогических университетов и их взаимосвязь с формированием ценностного эстетического отношения к действительности в креативной точке пересечения траекторий эстетических и профессиональных знаний, что способствует точности интерпретации культурно-эстетических смыслов профессиональной деятельности специалиста.

Summary

The paper represents a review of a variant of modern didactic university system development. This variant is based on the search of invariants in terms of the roles of the aesthetic rationale for higher pedagogical education. It is certain that abandoning former customs and proceeding from new didactics modern didactic university systems should be targeted at overcoming dialectic challenges between rationally logical as well as valuation and aesthetic content of higher education. Moreover the systems should be aimed at information-oriented professional personnel training and the necessity for aesthetic, sense bearing, axiological of its focus. It is necessary for an increase in quality of specialists training on the basis of the Russian model of multicultural education.

The aesthetic culture has been represented as a system that combines rational and emotionally-sensual components, traditional and innovative mechanisms of its development. Therefore, modern global traditional and innovatively-prognostic tendencies have been introduced as a movement. This movement stands for aesthetic cultural development of students of pedagogical universities and their interconnection with forming of valuation and aesthetic attitude to the reality in terms of creativity of aesthetic and professional knowledge. This encourages the accuracy in an interpretation of culturally-aesthetic senses of a specialist's professional activity.

Ключові слова: дидактичні системи, університет, естетична освіта.

Ключевые слова: дидактические системы, университет, эстетическое образование.

Key words: didactic systems, university, aesthetic education.

Подано до редакції 15.11.2012.

УДК 378:94 (5)

©2012

Федина В.С., Федина Н.Д.

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ ЯК ПРОБЛЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ
ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-СХОДОЗНАВЦІВ**

Постановка проблеми у загальному вигляді... Соціально-економічні тенденції розвитку суспільства вносять істотні зміни в освітню політику в усіх країнах світу. Пріоритетним напрямком у розробці стратегії її перспективного розвитку є підвищення якості освіти з метою підготовки конкурентоспроможних фахівців на ринку праці. Соціологічний аспект дослідження мислення характеризується аналізом процесу його історичного розвитку залежно від соціальної структури суспільства. Фізіологічний аспект мислення характеризується вивченням мозкових механізмів, за допомогою яких реалізуються акти мислення. Психологічний аспект вивчення мислення характеризується пізнавальною діяльністю, її диференціацією залежно від рівнів узагальнення і характеру використаних засобів, їх новизни для суб'єкта, ступені їх активності, адекватності мислення дійсності [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... В одних дослідженнях професійне мислення визначається як процес вирішення професійних завдань у тій чи іншій галузі діяльності, в інших – як певний тип орієнтування фахівця у предметі своєї діяльності. Перший підхід пов'язаний з концепцією С.Л.Рубінштейна про детермінації мислення "зовнішніми умовами через внутрішні". У ролі зовнішніх умов, згідно з цією концепцією, виступає завдання, яке задає розумовому процесу об'єктивний зміст і напрямок. В процесі дослідження професійного мислення основна увага приділяється аналізу специфічних особливостей професійних завдань.

Другий підхід пов'язаний з концепцією поетапного формування розумових дій П.Я.Гальперіна, згідно з якою специфічні особливості мислення, зміст і структура розумового образу не можуть бути обумовлені характером, особливостями та змістом завдань. Мислення розглядається як той чи інший тип орієнтування суб'єкта у предметі діяльності та її умовах, що в свою чергу і визначає характер вирішуваних завдань.

Мислення властиве людині завдяки тому, що особа знаходиться в єдності із суспільством, з суспільно-історичним колективом. Отож, професійне мислення виступає перед нами як рефлексивна розумова діяльність з вирішення відповідних професійних завдань.

Формулювання цілей статті... Метою нашої статті є визначення особливостей специфіки формування професійного мислення фахівців-сходознавців.

Виклад основного матеріалу дослідження... Мислення фахівця XXI століття являє собою складне системне утворення, що включає в себе синтез образного і логічного мислення, а також поєднання наукового і практичного мислення.

Індивід присвоює собі вироблені суспільством способи мислення, перетворюючи їх у форми власної суб'єктивної діяльності. Наприклад, вважається, що у європейців особистий простір – це віддаль простягнутої руки, у латиноамериканців – руки від ліктя до кінчиків пальців, в арабів – руки від кистьового суглоба до кінчиків пальців. Тому майбутньому фахівцеві-сходознавцю необхідно зрозуміти і прийняти вироблені східним суспільством стратегії поведінки, перетворивши їх на відповідний стиль суб'єктивного професійного мислення.

Отож професійне мислення полягає у перетворенні споглядання у абстрактне мислення і від нього до практики. Специфіка абстрактного мислення як етапу пізнання, полягає у можливості вийти за межі чуттєво-конкретного, у відображенні всезагального у предметі. Таке мислення є діалектичним, науковим.

Також варто зосередити нашу увагу на взаємодії викладачів і студентів в навчальній діяльності, в якій, з одного боку педагоги здійснюють зовнішній вплив на особистість студента, його пізнавальну діяльність, зокрема на мисленнєву діяльність. Студенти, в свою чергу, в результаті саморозвитку особистості сприяють розвитку внутрішніх форм та операцій мислення. Юнаки та дівчата намагаються розібратися і визначитися у своїх потребах, інтересах, здібностях, цінностях і можливостях. Грунтуючись на результатах такого самоаналізу, вони розглядають можливі варіанти професійної кар'єри. До кінця цього етапу молоді люди зазвичай підбирають відповідну професію і починають її освоювати.

Ефективність будь-якої професійної діяльності прямо залежить від умотивованості фахівця. Мотивами деяких студентів стати фахівцями-сходознавцями є те, що вони хочуть показати всьому світові і науково доказати, що Схід – це місце уособлення зла і тиранії та зовсім неприйнятної позиції для людей Заходу, оскільки їхнє розуміння базується на стереотипному баченні й розумінні Сходу. Є студенти середнього рівня сформованості професійного мислення, так званої репродуктивної професійної компетентності, при якому мотивація як до навчання, так і до професійної діяльності в цілому, є на низькому рівні. У студентів-сходознавців творчого рівня професійного мислення спостерігається високий рівень наполегливості та мотивації у досягненні поставленої мети. Вони не тільки не відступають перед труднощами, але власне труднощі стимулюють їх до креативного виходу з проблемної ситуації. У них сформована власна соціальна позиція, чітко виражене гуманне і толерантне ставлення по відношенню до інших культур, до пізнання іншого.

На основі потреб і мотивів формуються цілі. Мета і мотиви визначають динаміку психічних процесів і станів, включених в дану діяльність. За допомогою проведення анкетування у студентів (опитано 258 осіб), нами проранжовано такі мотиви навчання майбутніх фахівців на сходознавчій спеціальності:

а) пізнавальні: прагнення отримати знання про східні країни, бажання розширити світогляд, отримати ширше уявлення про ці країни, життя і культуру, проблеми населення цих регіонів;

б) кар'єри: знання східних мов дає можливість працювати в посольствах, МЗС, ФБР, мати приватний бізнес, стати науковцем світового масштабу;

в) навчальні: бажання отримати хорошу оцінку під час занять, батьки будуть незадоволені, якщо не буду успішним студентом.

Професійне мислення передбачає визначення найбільш адекватних, відповідних істотних умов завдання, способів і засобів досягнення поставленої мети. Планування забезпечує уявне експериментування з метою виділення істотних відносин в задачі, дозволяє визначити оптимальні шляхи досягнення мети і співвідносити між собою проміжні і конкретні результати [1]. Тому, окреслюючи різні шляхи для досягнення поставленої мети, майбутні фахівці-сходознавці можуть реалізовувати себе як і філологи-сходознавці, тобто як викладачі східних мов; як перекладачі; як сходознавці-історики та культурологи. Формування професійного мислення здійснюється на основі формування науково-теоретичного типу мислення [3]. За таких умов професійне мислення набуває рис як творчого, так і діалектичного мислення. Таке мислення дозволить фахівцю не просто вирішувати завдання в репродуктивній діяльності, а оволодівати новими засобами праці, творчо підходити до вирішення проблем.

Основою науково-теоретичного мислення є аналіз. Його завданням є виділення всередині системи речей такої генетичної основи, з якої виникають всі прояви системи. Під мисленням розуміється процес ідеального перетворення способів предметно-чуттєвої діяльності [5, с. 201]. Науково-теоретичний вид мислення формується методом поетапного формування розумових дій. Формування професійного мислення включає в себе вироблення здатності фахівцями до оволодіння іншим видом діяльності, за рахунок оволодіння загальними уміннями, усвідомлення власне свого аспекту в конкретній діяльності.

Навчання повинне базуватися на типі мислення, яке ґрунтується на дослідженні суттєвих особливостей предмету, вимог до фахівця, формуванні специфічних рис та якостей.

Розрізняють професійно наукове і професійно практичне мислення. Суттю практичного мислення є його включеність у практичну діяльність. У людини основи механізму мислення однакові, але різні форми мисленнєвої діяльності, оскільки перед розумом людини стоять різні задачі для вирішення. Наприклад, перед фахівцем-сходознавцем дипломатичної, філологічної та економічної сфер на шляху вирішення завдань будуть різнопланові завдання, які в основі вимагатимуть професійного розв'язання, але за допомогою різних дій, які необхідно використовувати при вирішенні завдань. Здійснюватиметься аналіз ситуації, відбуватиметься осмислення власних способів вирішення завдань, вибудовуватиметься уявлення про відношення у матеріалі проблеми і уявлення про загальну схему власних дій [4].

Важливою особливістю професійного мислення є опосередкований характер, суть якого полягає в тому, що людина не може пізнати прямо, безпосередньо, а пізнає побічно, опосередковано: одні властивості через інші, невідоме – через відоме. Мислення завжди спирається на дані чуттєвого досвіду – відчуття, сприйняття, уявлення – і на раніше придбані теоретичні знання.

Інша особливість мислення – його узагальненість. Узагальнення як пізнання загального й істотного в об'єктах дійсності можливо тому, що всі властивості цих об'єктів пов'язані один з одним.

Ще однією особливістю практичного професійного мислення є нерозривний зв'язок мислення і волі (сили характеру, рішучості, наполегливості). Також виділяється така якість професійного мислення як гнучкість [2, с. 5'11]. В контексті мислення фахівця виділяється проблема загального і часткового, тобто необхідно застосовувати всезагальні знання до окремих випадків (тип, стиль поведінки, вміння розв'язувати конфлікти, прояв у жестах, міміці і т.д.).

У процесі суспільно значущої діяльності, студенти мають змогу планувати й організувати поведінку, спрямовану на досягнення результатів, цінних для інших людей. Окрім цього під час такої діяльності студенти залучаються у різноманітні за змістом й характером взаємини з іншими особистостями, що впливають на формування їхньої життєвої позиції.

Також необхідно створювати певні гуртки, організації, асоціації студентів сходознавчих відділень, які б могли діяти у реальних ситуаціях, тобто проявляти таким чином гнучкість професійного мислення, застосовуючи теоретично набуті знання у конкретній практичній ситуації. Наприклад, створення Асоціації перекладачів східної поезії дає змогу майбутнім фахівцям здійснювати художні переклади східних поетів. З цієї метою їх можна залучати до укладання Антології Поезії народів Сходу українською мовою. Створення студентської наукової організації студентів спеціальності "сходознавство" сприяє розвитку у майбутніх фахівців мотивації професійної діяльності у сфері сходознавчої науки. З цієї метою доцільно організувати сходознавчі семінари, на яких вирішуються актуальні проблеми розвитку сходознавства в Україні; наукові конференції типу "Школа молодого сходознавця", результати якої опубліковуються у збірниках наукових праць.

Часткове мислення в окремих ситуаціях є багатшим всезагального, але воно є змінним, воно проявляє себе по-різному, в залежності від способів і засобів впливу на нього. Тому практичне професійне мислення несе в собі високу відповідальність за прийняття рішень. Майбутньому фахівцеві-сходознавцю необхідно у процесі міжкультурної комунікації замислюватись над труднощами, які викликають непорозуміння між співрозмовниками.

Наприклад, жести-символи, оскільки вони співвідносяться не з явищами дійсності, а з певним абстрактним змістом свідомості, мають у різних мовних спільнотах неоднакове втілення. До комунікативного дисонансу можуть призвести перш за все полісемні жести, значення яких обумовлено національними особливостями та культурними традиціями певного етносу. Наприклад, більшість європейських народів передають згоду, хитаючи головою згори донизу. Японці кивками голови згори донизу сигналізують про те, що уважно слухають співрозмовника.

Поза як мимовільна або навмисна постава тіла, теж є символом, що наділений комунікативним смислом і виявляє не тільки душевний стан людини та її манери, але й ставлення до співрозмовника. Різні культури мають відмінні традиції щодо розміщення тіла у просторі. Наприклад, якщо у Японії соціально та культурно значущою є покірлива поза і не заведено сидіти заклавши ногу на ногу чи схрещувати їх, то у США в певних комунікативних ситуаціях не засуджується поведінка особи, яка поклала ноги на стіл перед співбесідником. Японці, наприклад, усміхаються не лише, коли їм весело, але й коли їх сварять, коли повідомляють їм якісь неприємні новини. Це не вияв цинізму, бездуховності, як подумає європеєць. Ця посмішка в японця має символічне значення. Вона підкреслює індивідуальність, власну силу у вирішенні складних ситуацій.

Для формування у студентів-сходознавців професійного мислення необхідно вміло організувати діяльність студентів на заняттях, що полягає у здійсненні ними активної мисленнєвої діяльності, активній самостійній роботі, яка з першого курсу наближена до специфіки роботи майбутнього фахівця. Досліджено, що для першокурсників цінність професії не є головним критерієм вибору професії. Таким об'єктом є навчальний заклад. Суттєву роль у професійній орієнтації відіграє курс "Введення в спеціальність". Для другокурсників відбувається закріплення статусу студента і підготовка переходу до спеціалізації. На цьому етапі студент критично ставиться до обраної спеціальності, що полягає у переоцінюванні співвідношень своїх здібностей і професії. У студентів третього курсу закріплюються інтереси до наукової роботи. Необхідність у спеціалізації зумовлює звуження сфери різносторонніх інтересів особистості. На наступному курсі відбувається реальне ознайомлення зі спеціальністю в період проходження практики (для сходознавців – це спочатку музейна, потім перекладацька, а згодом педагогічна практика). На V курсі формуються чіткі практичні установки на майбутню сферу діяльності.

Висновки... Отож, для формування професійного мислення у майбутніх фахівців-сходознавців, педагогам слід звертати увагу на особливості організації навчального процесу, суть якого полягає у: зацікавленні предметом; у доборі відповідного навчального матеріалу; у застосуванні найефективніших методів, способів подачі навчального матеріалу; у стимулюванні навчальної діяльності студентів; у підтримуванні постійного інтересу до східних мов.

Література

1. Андронов Б.П. Психологічні основи формування професійного мислення: посібник до спецкурсу / Б.П.Андронов. – Саранськ : МГУ, 1981. – 137 с.
2. Андронов В.П. Некоторые психологические проблемы исследования профессионального мышления / В.П.Андронов // Психологические вопросы формирования профессионального мышления: Межвуз.сб.науч.тр. – Саранськ : Изд. Мордов. ун-та, 1984. – 124 с.
3. Давидов В.В. Виды обобщения в обучении / В.В.Давидов. – М. : Педагогика, 1972. – 424 с.
4. Зак А.З. Диагностика основных компонентов теоретического мышления / А.З.Зак. – М : Знания, 1978. – 96 с.
5. Психологический словарь. – М. : Прайм-Еврознак, 1983. – 347. – С.201.
6. Рубан Г.С. Особливості розвитку професійного мислення у майбутніх психологів / Г.С.Рубан. – Зб. наук. пр. 9-та Міжнародна науково-практична інтернет-конференція "Актуальні проблеми сучасної науки".Режим доступу : <http://intkonf.org/?cat=1074>

Анотація

В даній статті розглядається проблема формування професійного мислення у майбутніх фахівців-сходознавців. Нашу увагу зосереджуємо на особливостях організації навчального процесу, в контексті якого здійснюється формування професійного мислення.

Аннотация

В данной статье рассматривается проблема формирования профессионального мышления у будущих специалистов-востоковедов. Наше внимание концентрируем на особенностях организации учебного процесса, в контексте которого осуществляется формирование профессионального мышления.

Summary

We regard in this article the professional thinking of future oriental specialists. We concentrate our attention on the features of the educational process, in which the professional thinking is formed.

Ключові слова: наукове мислення, практичне мислення, мотиви, мисленнєва діяльність.

Ключевые слова: научное мышление, практическое мышление, мотивы, мыслительная деятельность.

Key words: scientific thinking, practical thinking, motivation, mental activity.